

7. Віжунов О. В. Правове регулювання соціального забезпечення осіб з інвалідністю в Україні та країнах Європейського Союзу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2020. 226 с.

8. Павлюков Р. О. Соціально-правовий захист інвалідів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Луганськ, 2009. 21 с.

9. Пузанова В. В. Вияв гуманізму у випадках припинення трудових правовідносин. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі* : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 19 квітня 2018 р.). Житомир : ЖНАЕУ, 2018. С. 278-280.

10. Козіна М. В. Пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання праці спортсменів. *Митна справа*. 2013. № 6 (90). Кн. 2. С. 338-343.

УДК 349.2:341

DOI: 10.32751/2617-5967-2021-03-14

Омельяненко Є.П.,
здобувач Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена уточненню концептуальної сутності системи принципів соціального захисту працівників органів прокуратури України. Автором досліджуються різні інтерпретаційні підходи до розуміння сутності соціального захисту та визначається поняття «принципи соціального захисту працівників органів прокуратури України». Окрема увага в науковій статті приділяється особливостям, перевагам і недолікам викладених у спеціальній юридичній літературі підходів вчених до окреслення системи принципів соціального захисту населення загалом та працівників, зокрема. Обґрунтовується, що систему принципів соціального захисту працівників органів прокуратури України складають: загальноправові принципи; спеціальні принципи, які є загальними для соціального захисту; особливі принципи соціального захисту працівників органів прокуратури, які стосуються працівників загалом та професійних публічних службовців і прокурорів, зокрема. У висновках до статті узагальнюються результати дослідження та окреслюються перспективи подальших досліджень з проблематики соціального захисту працівників органів прокуратури.

Ключові слова: органи прокуратури, працівники, принципи права, прокурор, соціальна безпека, соціальний захист.

The article is devoted to clarifying the conceptual essence of the integral system of principles of social protection of employees of the Prosecutor's Office of Ukraine. The author explores various interpretative approaches to understanding the essence of social protection and defines the concept of "principles of social protection of employees of the Prosecutor's Office of Ukraine". Special attention in the scientific article is paid to the features, advantages and disadvantages of the approaches of scientists described in the special legal literature to the development of a system of principles of social protection of the population in general and workers in particular. It is proved that the system of principles of social protection of employees of the

prosecutor's office consists of: general legal principles, special principles that are common to social protection; special principles of social protection of employees of the prosecutor's office, which relate to employees in general and professional public servants and prosecutors, in particular. The conclusions to the article summarize the results of the study and outline the prospects for further research on the problems of social protection of employees of the prosecutor's office.

Keywords: *employees, principles of law, prosecutor, prosecutor's offices, social protection, social security.*

Постановка проблеми. Соціальний захист працівників органів прокуратури України спрямований на всебічне забезпечення державою стану соціальної безпеки працівників цих органів публічної влади, якому зашкоджують соціальні ризики, обумовлені виконанням відповідними працівниками їх посадових обов'язків. Ця мета соціального захисту спрямована на формування в практичній дійсності таких ідеальних станів соціально безпечного буття працівників органів прокуратури: 1) за такими працівниками визнається людська гідність, а соціально-правове значення їх роботи не шкодить тлумаченню цих працівників в якості людей, котрі визнаються найвищою соціальною цінністю; 2) життю та здоров'ю працівників органів прокуратури не загрожують ті чи інші фактори, які обумовлені їх роботою та можуть шкодити їм та їх близьким особам; 3) близькі особи працівників органів прокуратури є в належній мірі захищеними, що не дозволяє формуванню тих чи інших умов, за яких на вказаних працівників можливим є тиск, опосередкований неправомірним впливом на їх близьких осіб тощо; 4) зазначена група працівників має реальну змогу на законних підставах, безпечно, продуктивно та раціонально виконувати свої трудові (службові) обов'язки, реалізуючи свій трудовий потенціал. Досягнення таких ідеальних станів соціальної безпеки працівників можливе у тому разі, коли соціальний захист працівників органів прокуратури, як юридична діяльність (процес), буде органічним елементом правової системи, який з огляду на це повинен бути узгодженим із принципами права, характеризуватись зрозумілими спеціальними та особливими принципами. З огляду на це, вбачається потреба у комплексному дослідженні відповідних принципів соціального захисту, що є питанням, якому ще не приділялась увага українських вчених.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Хоча на сьогоднішній день в науковій літературі відсутні наукові дослідження, присвячені безпосередньо розкриттю сутності та системи принципів соціального захисту працівників органів прокуратури України, слід констатувати, що на загальному рівні питання принципів соціального захисту загалом та працівників зокрема вже приділялась увага українських науковців, зокрема О. І. Авраменка, А.В. Акуліча, І.С. Біліченка, В.В. Грюк, М.І. Дерев'янка, Г. С. Іванової, М.І. Іншина, К. О. Кизименко, А.О. Мельниченка, Р.А. Онайка, Р.В. Татарінова, В.І. Хвесюк, О.О. Шевцова та інших вчених і дослідників. Наукові напрацювання цих та інших вчених-юристів вказують на можливість формування актуальної та комплексної наукової думки про сутність і систему принципів соціального захисту працівників органів прокуратури України.

Отже, **метою статті** є дослідження сутності та структури системи принципів соціального захисту працівників органів прокуратури України. Зазначена мета досягатиметься шляхом виконання таких завдань: 1) визначити поняття «принципи соціального захисту працівників органів прокуратури України»; 2) проаналізувати підходи вчених до окреслення системи принципів соціального захисту; 3) виокремити систему

принципів соціального захисту працівників органів прокуратури України; 4) узагальнити результати дослідження.

Виклад основного матеріалу. Вирішуючи поставлені завдання зазначимо, що в загальному контексті принципи соціального захисту постають в якості основних правил, підходів, норм його організації та здійснення. У більш конкретному контексті принципами соціального захисту, як вважає М.М. Руженський, слід розуміти «керівні ідеї, вихідні положення, які відображають закономірності формування, функціонування та розвитку цього суспільного інституту як системи» [1, с. 48]. У свою чергу український юрист-трудолик В.В. Безусий, розглядаючи принципи соціального захисту держслужбовців, доходить думки, що під ними необхідно розуміти «передбачені у Конституції України та нормативно-правових актах соціального права базові, вихідні положення, які є відображенням сутності соціальної держави та її соціальної політики і покладені в основу формування та здійснення діяльності щодо забезпечення основних соціальних прав державних службовців, якими слід керуватися при визначенні способів, методів здійснення діяльності по соціальному захисту державних службовців» [2, с. 117]. Також слід зазначити, що принципи соціального захисту, як зазначає вітчизняний учений Я.В. Митько, є «керівними ідеями соціального захисту, дотримання яких: по-перше, дозволить забезпечити ефективну та надійну роботу суб'єктів соціального захисту; по-друге, формує ціннісну основу такого захисту, та є його об'єктивним відображенням та характеризує його як правовий інститут» [3, с. 11]. Таким чином, принципи соціального захисту працівників органів прокуратури України – це засадничі ідеї забезпечення належного рівня соціальної безпеки відповідної групи працівників, що впливають з норм соціального права, обумовлені рівнем гуманістичного правового світогляду в державі, рівнем цивілізованості держави та суспільства, сприяючи органічному формуванню та здійсненню заходів соціального захисту працівників органів прокуратури в якості узгоджених із розвитком права процесів, що є невід'ємним елементом правової системи України, як соціальної та правової держави. Відповідне досить загальне тлумачення принципів соціального захисту працівників органів прокуратури України може бути конкретизованим в процесі наукового осмислення структури їх цілісної системи. При цьому слід зазначити, що на сьогоднішній день серед вчених відсутній узгоджений підхід до розуміння комплексу принципів соціального захисту як в конкретному контексті, так і в загальному аспекті, а наявні інтерпретаційні підходи до структури системи відповідних засадничих ідей не позбавлені певних недоліків. Наприклад, аналізуючи тлумачення системи принципів соціального захисту О. П. Клипи [4, с. 126] можемо помітити, що в рамках запропонованого вченою підходу змішуються загальноправові принципи та загальні для соціального захисту населення та окремих його груп та індивідуальних представників населення принципи, котрі в дійсності є спеціальними принципами соціального захисту. Піддаючи критичному аналізу підходи В.В. Безусого [5, с. 67] та О.В. Павліченко [6, с. 92-93], доходимо думки, що вони є більш прогресивними, хоча й не позбавлені недоліків, основними з яких те, що ці інтерпретаційні підходи не в повній мірі відображають правову сутність соціального захисту, а саме – як елементу національної правової системи, узгодженої із принципами верховенства права, законності, людиноцентризму тощо (ймовірно, це обумовлено тим фактом, що відображені в соціально-правовому контексті позиції щодо системи принципів соціального захисту засновані на соціально-економічних підходах [див., напр.7.; с. 77-79;8] до тлумачення відповідного комплексу засадничих ідей досліджуваного захисту). У зв'язку із викладеним найбільш досконалим підходом до розуміння системи принципів соціального захисту є підхід, використаний юристом-трудоликом Я.В. Митьком. На думку науковця,

комплекс вказаних засадничих ідей (на прикладі соціального захисту учасників бойових дій) складають такі групи принципів: 1) загальноправові принципи; 2) спеціальні принципи, а саме: а) підгрупа принципів, «які є властивими для соціального захисту взагалі» [9, с. 11]); б) засадничі ідеї, котрі «є властивими саме для соціального захисту учасників бойових дій» [10, с. 11-12]. Хоча й реалізований Я.В. Митьком відповідний підхід не позбавлений недоліків (зокрема, спірним є віднесення до загальноправових принципів засади доцільності, науковості та відповідальності), він може бути використаний в контексті питання, що нами досліджується.

Таким чином, можемо дійти висновку, що систему принципів соціального захисту працівників органів прокуратури України складають такі групи засадничих ідей:

1) загальноправові принципи соціального захисту працівників органів прокуратури України. На думку правників, загальноправові принципи є «найбільш універсальними керівними положеннями, що займають чільне становище в ієрархії принципів права, що характеризують право у цілому» [11, с. 113]. У контексті питання, яке нами досліджується, підсистему загальноправових засадничих ідей складають: а) принцип верховенства права (соціальний захист повинен узгоджуватись із ідеєю панування права в державі та суспільстві, не ігнорувати право в процесі нормативного та інституційного упорядкування режиму соціального захисту та в рамках його об'єктивації); б) принцип законності (законодавство про соціальний захист працівників органів прокуратури на законодавчому та підзаконному рівні повинні бути узгоджені із нормами Конституції України; норми підзаконних актів про соціальний захист працівників органів прокуратури повинні відповідати відповідним нормам законодавчих актів; дії, бездіяльність і рішення з приводу соціального захисту повинні відповідати вимогам ч. 2 ст. 19 Основного Закону України); в) принцип людиноцентризму (соціальний захист працівників органів прокуратури повинен здійснюватися з урахуванням фінансово-економічного стану держави, однак, такий стан держави не може виправдати відмову держави від соціального захисту вказаної групи працівників); г) принцип справедливості (соціальний захист працівників органів прокуратури не повинен обумовлювати асиметричних відносно справедливості дій, бездіяльності чи рішень та наслідків соціального захисту таких працівників); ґ) принцип юридичної рівності та недискримінації (соціальний захист працівників органів прокуратури поширюється на усіх працівників прокуратури, хоча це не означає, що відповідний захист не може бути диференційованим, залежно від статево обумовленої особливої соціальної ролі чи віку працівника, наявності в працівника спеціального статусу професійного публічного службовця тощо);

2) спеціальні принципи соціального захисту працівників органів прокуратури України. Як відомо, система соціального захисту населення в цілому та працівників, зокрема, ґрунтується на певних принципах, які дозволяють цій системі найбільш повно та ефективно реалізовувати всі свої функції в практичній дійсності. Відповідні принципи, будучи характерними для соціального захисту загалом та соціального захисту розглядуваної в цій науковій статті групи працівників, зокрема охоплюють наступні засадничі ідеї: а) принцип соціальної солідарності є тим, що безпосереднім чином обґрунтовує доцільність існування різноманітних схем соціального забезпечення на довершення до заходів індивідуального захисту, виявляючись в тому, що «всі громадяни в рівності і незалежно від соціального статусу беруть участь у фінансуванні системи соціального захисту, вносячи пропорційний своїм прибуткам внесок» [12, с. 85]; б) принцип соціального страхування, котрий «передбачає, що фінансування здійснюється за рахунок внесків членів страхового об'єднання, які за настання страхового випадку отримують

соціальні виплати, обсяг яких залежить від розміру страхових внесків (принцип еквівалентності)» [13, с. 131]; в) принцип соціальної допомоги, що «забезпечує можливість отримання соціальних виплат і послуг кожним, хто їх потребує в необхідному для нього об'ємі в тому випадку, якщо для отримувача не надається можливість самостійно вийти з важкого становища» [14, с. 132]; г) принцип адресності, котрий передбачає здійснення системи заходів соціального захисту населення загалом та працівників, зокрема, за допомогою підтримки гідних умов існування конкретно нужденних людей, що потрапили у важкі життєві ситуації, а саме тих осіб, які опинились в соціально ризикованому стані, будучи вразливими до соціальних ризиків й не маючи реальної змоги подолати такі ризики (їх наслідки) заходами самозахисту соціальних прав та самозахисту здійснення цих прав; г) принцип адаптивності, що вимагає від системи соціального захисту загалом та соціально-правового механізму соціального захисту, зокрема, характеризуватись властивостями адаптивності: (підлаштовуватись) до потреб окремих груп людей, які потребують (можуть потребувати в перспективі): (підлаштовувати) соціальних суб'єктів до ініціативної, соціально відповідальної діяльності та самозахисту власних соціальних прав й їх реалізації; д) принцип адекватності обсягу та характеру соціального захисту потребам забезпечення соціальної безпеки, який вимагає, щоби система соціального захисту загалом та соціально-правовий механізм соціального захисту, зокрема, об'єктивно відповідали: соціально ризикованим умовам, в яких існує суспільство та особи, котрі потребують соціального захисту (у перспективі потребуватимуть такого захисту); стандартам, у відповідності до яких повинні функціонувати вказана система та механізм; е) принцип заборони зменшення (погіршення) рівня соціального захисту (принцип незворотності соціального захисту); є) принцип системності та комплексності, який у загальному вигляді пов'язаний зі: створенням цілісної системи соціального захисту населення держави, як єдиного утворення й комплексу структурних складових; контролем і наглядом за здійсненням заходів з надання соціальної допомоги (підтримки) населенню; поєднанням сучасної практики забезпечення соціальної безпеки населення (заходами його соціального захисту) з історичним досвідом й усталеними традиціями соціальної підтримки людей суспільством та державою; неможливістю сепарації соціального захисту працівників органів прокуратури (соціальний захист цих працівників повинен бути та повсякчас залишатись рівнем вияву підсистеми системи соціального захисту населення – підсистеми соціального захисту працівників); ж) принцип наукової обґрунтованості, крізь призму якої соціальний захист завжди повинен бути науково вивіреном, а результати соціального захисту повинні бути очікуваними, прогнозованими та керованими; з) принцип своєчасності, який вимагає того, щоби заходи соціальної відповідальності не відставали від темпів динамічно змінюваної реальності появи, існування, змінюваності різноманітних соціальних ризиків; и) принцип невідкладності, що вимагає негайного формування та застосування нормативно-правових, інституційних, організаційних та інших заходів впливу на соціально ризиковане середовище з метою забезпечення соціальної безпеки особи (груп людей), яка (які) потребують такого захисту;

3) особливі принципи соціального захисту працівників органів прокуратури України, що є властивими для працівників загалом та/або для зазначеної групи працівників, які мають статус професійного публічного службовця чи безпосередньо статус прокурора. У зв'язку із цим виокремлені принципи можна поділити на три підгрупи: а) принципи, які застосовуються до працівників загалом: принцип гарантованого нормального мінімуму соціальної безпеки; принцип багатоваріативності суб'єктів, на яких покладено обов'язки здійснювати заходи соціального захисту працівників; принцип допустимості самозахисту

соціальних прав; принцип прозорості соціального захисту; б) принципи, які застосовуються до професійних публічних службовців загалом: принцип єдності системи соціального захисту публічних службовців; принцип загальності соціального захисту у поєднанні з диференційованим підходом до різних груп публічних службовців; принцип повної компенсації особливих заборон і обмежень, покладених на публічного службовця; в) принципи, які застосовуються до працівників, що мають статус прокурора: принцип непорушності незалежності і самостійності прокурорів заходами забезпечення соціальної безпеки прокурорів; принцип політичної нейтральності соціального захисту прокурорів; принцип недопустимості незаконного втручання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На поточному етапі становлення України в якості соціальної, правової та демократичної держави, спрямованої на отримання повноправного членства в Європейському Союзі, в державі продовжуються множинні реформи, зокрема, у сфері правосуддя, правоохоронної діяльності та публічного адміністрування. Разом із тим, в цих процесах масштабних перетворень не завжди приділяється належна увага забезпеченню соціальної безпеки професійних публічних службовців та інших працівників органів публічної служби, професійна діяльність яких безпосередньо виражається у функціонуванні держави та/або забезпеченні виконання різних функцій держави. Результатом цього є те, що соціальна безпека працівників органів публічної служби не в достатній мірі захищена від множинних соціальних ризиків, пов'язаних з публічною службою та її перетвореннями, що додатково являє собою загрозу, як для здійснення відповідних реформ, так і для належного функціонування держави. Особливо актуальним це питання постає відносно працівників органів прокуратури, враховуючи: 1) зв'язок між нормативним закріпленням, практичним дотриманням норм соціального захисту працівників органів прокуратури України та високою продуктивністю їх праці, мотивацією цих працівників до здійснення ефективної та дисциплінованої роботи; 2) правовий статус цих працівників; 3) мету, завдання та функції прокуратури в Україні; 4) здійснювані за останні роки реформи органів прокуратури, в яких приділяється увага переважно адміністративно-правовим питанням оптимізації функціонування прокуратури та забезпечення службової дисципліни в органах прокуратури, однак законодавцем: а) ігнорується проблематика недостатнього захисту працівників органів прокуратури; б) формується нормативна основа службово-трудова відносин, в якій має місце десоціалізація трудової діяльності працівників органів прокуратури. Усе це демонструє потребу в розробці та здійсненні нової реформи органів прокуратури, які будуть цілісно спрямованими на забезпечення соціальної безпеки працівників цих органів публічної влади. При цьому успіх такої реформи буде визначатись щонайперше тим фактом, що вдосконалення правового режиму соціальної безпеки працівників органів прокуратури буде цілісно ґрунтуватись на принципах соціального захисту таких працівників. Вказане виявляється можливим лише у тому разі, коли соціальний захист працівників органів прокуратури буде: 1) органічною складовою правової системи держави (врахування загальноправових принципів); 2) відображатиме базові засади соціального захисту соціальної держави (врахування спеціальних принципів соціального захисту); 3) виходитиме з особливих потреб соціального захисту в сфері праці та зайнятості публічного та приватного сектору (врахування особливих принципів соціального захисту працівників загалом, професійних публічних службовців і прокурорів, зокрема). Відтак, подальші наукові дослідження соціального захисту працівників органів прокуратури та реформи режиму соціального захисту таких працівників (професійних публічних

службовців загалом) доцільно здійснювати з урахуванням наукової дискусії щодо виокремлених нами у цій науковій статті принципів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Руженський М.М. Методологічні принципи соціального захисту населення в ринковій економіці. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. 2012. № 18. С. 47-55.
2. Безусий В.В. Соціальний захист державних службовців в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2020. 430 с.
3. Митько Я.В. Правове регулювання соціального захисту учасників бойових дій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2019. 27 с.
4. Клипа О.П. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту працівників Національної поліції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2021. 212 с.
5. Безусий В.В. Принципи соціального захисту державних службовців. Соціальне право. 2019. № 1. С. 62-68.
6. Павліченко О.В. Принципи соціального захисту жінок. Соціальне право. 2020. № 1. С. 90-96. doi:10.37440/soclaw.2020.01.15.
7. Нікілева Л.О. Порівняльна характеристика фінансових моделей соціального забезпечення та захисту населення в Україні та світі. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2011. № 3. С. 76-82.
8. Цатурян Т.В. Общеправовой принцип законности: понятие и сущность. Бизнес в законе. Экономико-юридический журнал. 2014. № 2. С. 113-115.
9. Волошанюк Н.В., Шаталов Є.В. Проблеми забезпечення потреб соціальної сфери: світовий та вітчизняний досвід. Соціально-економічний розвиток держави: досвід, проблеми, перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23-24 жовтня 2015 року). Київ: КЕНЦ, 2015. Ч. 2. С. 84-87.
10. Мартинова Л.Б. Соціальна політика України в контексті забезпечення конкурентних переваг людського потенціалу. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2017. № 1 (9). С. 127-134.

УДК 349.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2021-03-15

Куцовол К.В.,
аспірант кафедри трудового права та
права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

У статті наголошено на актуальності дослідження оціночних понять у праві соціального забезпечення України. Зазначено основні недоліки, прогалини та проблеми у